

Τα Προπύλαια του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών

Το κεντρικό κτήριο του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, τα γνωστά Προπύλαια, αποτελεί έναν από τους πιο εμβληματικούς "τόπους μνήμης" της πρωτεύουσας του ελληνικού κράτους. Το νεοκλασικό κτήριο μαζί με τον μνημειακό περίβολό του συγκροτούν ίσως το πιο αναγνωρίσιμο πάνθεον της ελληνικής εθνικής ιστορίας. Οι αίθουσες του κτιρίου του αποτέλεσαν χώρους εκπαίδευσης, συναναστροφής, διαμαρτυρίας. Στο εσωτερικό και στον περίβολό του έλαβαν χώρα μια σειρά τελετουργικές εκδηλώσεις (ανεγέρσεις ανδριάντων και στηλών, εορτασμοί επετείων, κ.ά.), ενώ στη γεωγραφία της πόλης αποτέλεσε τον κατεξοχήν τόπο κινητοποιήσεων, διαδηλώσεων και συγκεντρώσεων.

Το κτήριο των Προπυλαίων θεμελιώθηκε το 1839, σε σχέδια του Δανού αρχιτέκτονα Hans Christian Hansen (1803-1883). Προοριζόταν εξ αρχής να αποτελέσει το κέντρο του νεοσύστατου Πανεπιστημίου της Αθήνας (έτος ίδρυσης 1837), το οποίο στεγαζόταν ως τότε στην οικία του αρχιτέκτονα Σταμάτη Κλεάνθη στην Πλάκα, εκεί όπου σήμερα βρίσκεται το Μουσείο του Ιδρύματος. Ένα πολύ μεγάλο τμήμα της δαπάνης της κατασκευής των Προπυλαίων προήλθε από δωρεές Ελλήνων του εξωτερικού, ξένων ηγεμόνων, όπως του ηγεμόνα της Σερβίας Μίλος Οβρένοβιτς, του Όθωνα και πολλών πολιτών του νέου κράτους. Το 1842-43 ολοκληρώθηκε η πρόσθια πτέρυγα του κτηρίου, στο ισόγειο της οποίας δημιουργήθηκαν τέσσερις αίθουσες διδασκαλίας. Το 1846, το ποσό που είχε συγκεντρωθεί από τις δωρεές μαζί με κρατική ενίσχυση χρησιμοποιήθηκε για την κατασκευή της πίσω πλευράς και της αίθουσας τελετών του κτηρίου, που ολοκληρώθηκε το 1851. Παράλληλα ξεκίνησε και η διακόσμηση του κτηρίου, με πλέον χαρακτηριστική την τοιχογραφία στην εσωτερική πρόσοψη των Προπυλαίων. Το σχέδιο της τοιχογραφίας είχε ανατεθεί το 1861 στον ζωγράφο Καρλ Ραλ από τον βαρόνο Συμεών Σίνα, ο οποίος είχε αναλάβει και τη χρηματοδότηση Τελικά, η τοιχογραφία, λόγω οικονομικών δυσχερειών, ολοκληρώθηκε μετά τον θάνατο του Κ. Ραλ από τον ζωγράφο Έντουαρντ Λεμπιέτσκι το 1888, με δαπάνη του ομογενούς Στέργιου Δούμπα από τη Βιέννη. Στην τοιχογραφία παριστάνεται ο Όθων, καθιστός σε θρόνο, περιστοιχισμένος από τις αναγεννημένες στο νεοσύστατο κράτος Επιστήμες. Οι Επιστήμες είναι προσωποποιημένες σε γυναικείες μορφές κατά τα πρότυπα της Αναγέννησης. Αριστερά και δεξιά της σκηνής αποτυπώνεται η εξιστόρηση του αρχαίου κόσμου, που ξεκινάει με τον Προμηθέα. Ακολουθεί μια

σειρά προσωπικοτήτων του αρχαίου ελληνικού κόσμου -- φιλόσοφοι, πολεμιστές, πολιτικοί, ποιητές κ.ά. Η διαδρομή ολοκληρώνεται με τον Απόστολο Παύλο, ο οποίος συμβολίζει τη μετάβαση από την ειδωλολατρία στον χριστιανισμό. Στο εικονογραφικό πρόγραμμα της αίθουσας τελετών, δίπλα στους αρχαίους άνδρες απεικονίζονταν οι Έλληνες λόγιοι που διέδωσαν το έργο τους.

Την ώρα που από τη δεκαετία του 1870 οριστικοποιήθηκε η εξωτερική όψη του κτηρίου, στο εσωτερικό του υπήρξαν μια σειρά από συνεχείς μεταβολές που εξασφάλιζαν τις διαφορετικές λειτουργίες των χώρων του. Εκτός από πανεπιστημιακές αίθουσες διδασκαλίας οι χώροι του κτιρίου μετατράπηκαν σε βιβλιοθήκες, μουσεία, εργαστήρια, ανατομείο, χημείο, γραφεία διοικητικών υπηρεσιών κ.ά. ακόμη και σε αίθουσες διεξαγωγής των εργασιών του Κοινοβουλίου. Σε όλο τον 20ό αιώνα, ως πριν λίγα χρόνια, χιλιάδες φοιτητές και φοιτήτριες κάθισαν στα έδρανα των αμφιθεάτρων του, πέρασαν ένα σημαντικό μέρος της ζωής τους στους χώρους του, στάθηκαν στον περίβολό του, διαδήλωσαν μπροστά του. Σήμερα, στεγάζει διοικητικές υπηρεσίες του Πανεπιστημίου, την αίθουσα τελετών και αμφιθέατρα όπου καθημερινά φιλοξενούνται επιστημονικές εκδηλώσεις και συνέδρια.

Συμπληρωματικά ως προς την αρχιτεκτονική και τη ζωγραφική του Πανεπιστημίου Αθηνών, λειτούργησε το γλυπτό πρόγραμμά του στον περίβολο του κτηρίου: ανδριάντες σημαντικών προσώπων της νεότερης ελληνικής ιστορίας και στήλες πεσόντων στους πολέμους: του Ρήγα Φεραίου, έργο του Ιωάννη Κόσσου το 1871· του Γρηγορίου του Ε', έργο του Γεωργίου Φυτάλη το 1872· του Αδαμάντιου Κοραή, έργο του Ιωάννη Κόσσου και του Γεωργίου Βρούτου το 1874· του Γλάδστωνος, έργο του Γεωργίου Βιτάλη το 1888· του Ιωάννη Καποδίστρια, έργο του Γεωργίου Μπονάνου το 1931· στήλη πεσόντων κατά τον ελληνοτουρκικό πόλεμο του 1897, έργο του Γεωργίου Παπαγιάννη το 1901· στήλη πεσόντων κατά τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο, έργο του ίδιου γλύπτη το 1919.

Το κτίριο του πανεπιστημίου μαζί με τα κτίρια που σήμερα στεγάζουν την Ακαδημία Αθηνών και την Εθνική Βιβλιοθήκη --τα οποία ανεγέρθηκαν αργότερα, αλλά είχαν σχεδιαστεί από τη δεκαετία του 1840 από τους αδελφούς Χάνσεν-- είναι γνωστά και ως Αθηναϊκή Τριλογία. Η Αθηναϊκή Τριλογία αποτελεί εξαιρετικό δείγμα επιβλητικής νεοκλασικής αρχιτεκτονικής, το οποίο σχεδιάστηκε για να κοσμήσει την πρωτεύουσα με ένα μνημειώδες σύμπλεγμα κτηρίων που θα αντιπροσώπευαν το κύρος της εξουσίας της δυναστείας του βασιλιά Όθωνα. Σήμερα

αποτελούν ένα από τα πλέον γνωστά σημεία της πόλης, αναγνωρίσιμα τόσο από τους επισκέπτες του, όσο και από τους περαστικούς.